

УДК 159.955:37.013.2

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-6\(64\)-697-706](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-6(64)-697-706)

Малихін Олександр Володимирович член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу дидактики, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-6042-6298>

Арістова Наталія Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-0943-8039>

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ ГНУЧКИХ / М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS): АНАЛІЗ ЕКСПЕРТНО-АНАЛІТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Анотація. Задля досягнення успіху в особистому житті та професійній діяльності сучасні й майбутні випускники закладів освіти (загальної середньої, професійно-технічної і вищої) мають бути готовими й здатними не лише до здобуття нових теоретичних знань та їхнього постійного оновлення, а й адаптуватися й успішно справлятися з непередбачуваними викликами. Це означає, що зростання кількості непередбачуваних викликів актуалізує потребу здобуття в здобувачів освіти не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й формування в них гнучких / м'яких навичок (soft skills). У статті здійснено аналіз експертно-аналітичних матеріалів міжнародних організацій щодо визначення місця критичного мислення в системі гнучких / м'яких навичок (soft skills) та виявлення провідних тенденцій сучасної міжнародної освітньої політики щодо його розвитку серед здобувачів освіти різного рівня (у тому числі загальної середньої освіти). Проаналізовано експертно-аналітичні матеріали таких міжнародних організацій, як Організація економічного співробітництва та розвитку – Organization of Economic Cooperation and Development (OECD), Світовий економічний форум – the World Economic Forum (WEF), Дитячий фонд Організації Об'єднаних націй – United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF), Reboot Foundation. Здійснений аналіз показує, що на сьогодні існують різні підходи до класифікації гнучких / м'яких навичок (soft skills). Проте, однією з таких навичок, на важливості формування і розвитку якої наголошується в усіх проаналізованих експертно-аналітичних матеріалах, є критичне мислення. У вивчених експертно-аналітичних матеріалах міжнародних організацій поняття «гнучкі / м'які навички» ототожнюють із такими поняттями, як «життєві навички», «наскрізні навички», «соціально-емоційні навички» і «навички 21 століття», що може призводити до неузгодженості поняттєво-категорійного апарату й до певних ускладнень під час реалізації національних

політик у галузі освіти в різних країнах світу. Визначено, що інтеграція традиційного академічного навчання з соціально-емоційним навчанням, що передбачає застосування інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі, забезпечує ефективну підготовку здобувачів освіти різного рівня (у тому числі й здобувачів загальної середньої освіти) до успішного особистого життя й майбутньої продуктивної професійної діяльності в умовах цифрового суспільства.

Ключові слова: критичне мислення, здобувачі освіти, гнучкі /м'які навички (soft skills), наскрізні навички, міжнародна освітня політика, експертно-аналітичні матеріали, соціально-емоційне навчання.

Malykhin Oleksandr Volodymyrovych Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Didactics, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-6042-6298>

Aristova Nataliia Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of International Relations and Scientific Cooperation, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-0943-8039>

CRITICAL THINKING IN THE SYSTEM OF SOFT SKILLS: ANALYSIS OF EXPERT AND ANALYTICAL MATERIALS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Abstract. To achieve success in their personal and professional lives, current and future graduates of educational institutions (including general education, vocational, and higher education institutions) must be prepared and capable not only to acquire new theoretical knowledge and keep it up to date, but also to adapt to and successfully overcome unforeseen challenges. This growing number of unpredictable challenges underscores the need to equip students not only with solid theoretical knowledge but also with flexible skills. In the paper, the authors analyze expert and analytical materials from international organizations to examine the role of critical thinking within the framework of soft skills and to identify key trends in contemporary international education policy regarding its development among students at various levels (including general secondary education). Expert and analytical materials from international organizations such as the Organization for Economic Cooperation and Development, the World Economic Forum, the United Nations Children's Fund, and Reboot Foundation were analyzed. The analysis shows that there are currently various approaches to classifying soft skills. However, critical thinking is regarded as one of the soft skills, and its importance is emphasized across all the analyzed expert and analytical materials. In the analyzed expert and analytical reports by international

organizations, the term “soft skills” is equated with concepts such as “life skills,” “transferable skills,” “social-emotional skills,” and “21st-century skills,” which can lead to inconsistencies in the conceptual framework and to certain complications during the implementation of national education policies in various countries around the world. The authors find that the integration of traditional academic education with social-emotional learning, which involves the use of innovative educational technologies in the educational process, ensures the effective preparation of students at various levels (including those in general secondary education) for a successful personal life and future productive professional activity in the context of a digital society.

Keywords: critical thinking, students, soft skills, transferable skills, international educational policy, expert and analytical reports, social and emotional learning.

Постановка проблеми. Четверта промислова революція зумовила появу нових професій на глобальному ринку праці. А з появою нових професій почали змінюватися не лише вимоги до кваліфікації працівників, які вже працюють у різних галузях, а й базові вимоги до підготовки потенційних працівників різних секторів економіки, які почнуть працювати в майбутньому. Це означає, що задля досягнення успіху в особистому житті та професійній діяльності сучасні й майбутні випускники закладів освіти (загальної середньої, професійно-технічної і вищої) мають бути готовими й здатними не лише до здобуття нових теоретичних знань та їхнього постійного оновлення, а й адаптуватися й успішно справлятися з непередбачуваними викликами. Тобто, зростання кількості непередбачуваних викликів актуалізує потребу здобуття здобувачами освіти не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й формування і розвитку в них гнучких / м'яких навичок (soft skills).

На думку багатьох міжнародних експертів у сфері освіти й розвитку людського капіталу, які є представниками відомих міжнародних економічних й освітніх організацій, саме гнучкі / м'які навички (soft skills) надають представникам працездатного населення змогу успішно відповідати на виклики сьогодення. Одне з провідних місць у їх системі займає критичне мислення, що надає працівникам змогу бути більш конкурентоздатними й затребуваними на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблема формування й розвитку критичного мислення в здобувачів освіти різного рівня (у тому числі й здобувачів загальної середньої освіти) висвітлюється в численних працях українських учених. Так, питання, пов'язані з особливостями організації освітнього процесу щодо формування й розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти, висвітлено в доробках В. Петренко [1], О. Вознюка [2], М. Жумбей, Л. Руснак, Т. Лагодич [3], Л. Усанової, І. Усанова, О. Штепи [4]. Теоретичні та практичні підходи до формування критичного мислення в здобувачів загальної середньої освіти розглянуто в наукових працях І. Удовиченко [5],

О. Пометун [6], В. Старжеця [7], М. Другова [8]. Водночас в українському науковому дискурсі недостатньо дослідженим залишається питання аналізу експертно-аналітичних матеріалів відомих міжнародних організацій щодо визначення місця критичного мислення в системі гнучких / м'яких навичок (soft skills). З огляду на те, що експертно-аналітичні матеріали відомих міжнародних організацій, зокрема, Організації економічного співробітництва та розвитку – Organization of Economic Cooperation and Development (OECD), Світового економічного форуму – the World Economic Forum (WEF), Дитячого фонду Організації Об'єднаних націй – United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF), Reboot Foundation, відображають пріоритетні напрями розвитку освіти в 21 столітті, здійснення їхнього аналізу надасть змогу визначити місце критичного мислення в системі гнучких / м'яких навичок (soft skills) та виявити провідні тенденції сучасної міжнародної освітньої політики щодо його розвитку в здобувачів освіти різного рівня (у тому числі й загальної середньої освіти).

Мета статті полягає в здійсненні аналізу експертно-аналітичних матеріалів міжнародних організацій щодо визначення місця критичного мислення в системі гнучких / м'яких навичок (soft skills) та виявлення провідних тенденцій сучасної міжнародної освітньої політики щодо його розвитку в здобувачів освіти різного рівня (у тому числі загальної середньої освіти).

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати проєкту, здійсненого Центром досліджень та інновацій в освіті Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), на тему «Розвиток та оцінка творчих здібностей і навичок критичного мислення дітей шкільного віку» – *переклад надано в авторській редакції* [9] – свідчать про те, що в епоху цифрових технологій критичне мислення є однією з гнучких / м'яких навичок (soft skills), що сприяє інноваціям у всіх сферах людської діяльності. Відповідно до класифікації гнучких / м'яких навичок (soft skills), запропонованій у межах реалізації зазначеного проєкту, підвищенню конкурентоспроможності молодого покоління на ринку праці й розширенню їх можливостей для професійного й особистісного розвитку, сприяє цілеспрямоване формування в них технічних навичок, креативності й критичного мислення, а також поведінкових і соціальних навичок [9, с. 52–53]. Головна відмінність критичного мислення від інших гнучких навичок полягає в тому, що саме критичне мислення як одна з вищих когнітивних навичок, надає особистості змогу «комплексно оцінювати й аналізувати твердження, ідеї та теорії в порівнянні з альтернативними поясненнями чи рішеннями ...» – *переклад надано в авторській редакції* [9, с. 23]. Це означає, що задля формування своєї позиції особистість має бути не лише здатною розглядати наявну проблему з різних точок зору, а й бути готовою ставити під сумнів загальноприйняті уявлення та традиційні способи мислення [9, с. 62]. Розвиткові критичного мислення в здобувачів загальної середньої освіти сприяє впровадження в освітній процес певних інноваційних підходів, технологій і методів навчання, а саме: креативні партнерства, технологія дизайн-мислення,

метод діалогу, метакогнітивна педагогіка, педагогіка музикальної імпровізації (музикальна освіта), педагогіка Монтесорі, метод Орфа (музикальна освіта), проєктне навчання, дослідницьке навчання, студійне мислення (образотворче мистецтво), виховання художньої поведінки (образотворче мистецтво).

Так, уже в звіті Світового економічного форуму (the World Economic Forum) «Нове бачення освіти: розкриття потенціалу технологій» (2015) виокремлено 16 навичок для 21 століття, необхідність формування яких зумовлена зростанням попиту на фахівців, котрі здатні до інноваційної діяльності та використання нестандартних підходів до розв'язання складних професійних проблем [10]. Зазначені навички входять до складу трьох груп, зокрема: фундаментальні навички; навички, необхідні працездатному населенню в 21 столітті; особистісні якості. До складу групи фундаментальних навичок віднесено: уміння читати й писати; математична грамотність; наукова грамотність; інформаційно-комунікаційна грамотність; фінансова грамотність; культурна й громадянська грамотність. Групу навичок, необхідних працездатному населенню в 21 столітті, складають: критичне мислення / здатність розв'язувати проблеми; креативність; комунікативність; колаборація. Серед особистісних навичок виокремлено допитливість, ініціативність, наполегливість / сила волі, здатність до адаптації, лідерство, соціальна й культурна свідомість [10, с. 3]. Критичне мислення розуміють як здатність особистості «виявляти, аналізувати й оцінювати ситуації, ідеї та інформацію задля пошуку ефективних шляхів розв'язання проблеми» – *переклад надано в авторській редакції* [10, с. 3].

У звіті «Нове бачення освіти: сприяння соціально-емоційному навчанню за допомогою технологій», який було опубліковано Світовим економічним форумом (the World Economic Fourm) у 2016 році, наголошується на обмежених можливостях традиційного академічного навчання до ефективної підготовки молодого покоління до життя в сучасному суспільстві зважаючи на стрімкий розвиток цифрових технологій [11]. Це пояснюється тим, що поряд із здобуттям молодим поколінням ґрунтовних теоретичних знань, така підготовка також потребує формування й розвитку в них сукупності соціально-емоційних навичок (критичне мислення / здатність розв'язувати проблеми, креативність, комунікативність, колаборація, допитливість, ініціативність, наполегливість / сила волі, здатність до адаптації, лідерство, соціальна й культурна свідомість) [11]. Ефективній підготовці молодого покоління до успішного життя й майбутньої продуктивної професійної діяльності в умовах цифрового суспільства має сприяти інтеграція традиційного академічного навчання з соціально-емоційним навчанням, що передбачає застосування інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі. Проте, попри зростання уваги до ролі інноваційних освітніх технологій до формування базових академічних навичок і підвищення результативності освітнього процесу, недостатнє усвідомлення дидактичного потенціалу таких технологій є на сьогодні однією з причин їхнього обмеженого використання щодо формування саме соціально-емоційних навичок. До

основних стратегій соціально-емоційного навчання, які забезпечують ефективне формування визначених у звіті соціально-емоційних навичок, віднесено застосування ігрової діяльності, поетапне подання освітнього (навчального) матеріалу, створення безпечного освітнього (навчального) середовища, розвиток когнітивної гнучкості, забезпечення формування конструктивних взаємовідносин, відведення більшого обсягу часу для концентрації уваги, сприяння розвитку рефлексійного мислення й аналізу, надання здобувачам освіти обґрунтованої позитивної оцінки їхніх освітніх досягнень і зусиль, спрямування процесу самостійного пізнання, сприяння розкриттю індивідуального потенціалу здобувачів освіти, добір і застосування в освітньому процесі завдань відповідного рівня складності, створення умов для емоційно залученої взаємодії зі здобувачем освіти, визначення чітких навчальних (освітніх) цілей, спрямованих на розвиток конкретних навичок, реалізація в освітньому процесі положень практико-орієнтованого підходу [11]. Практичний інтерес для формування й розвитку критичного мислення в дітей шкільного віку становить також така стратегія соціально-емоційного навчання, як надання конструктивного зворотного зв'язку. Це пов'язано з тим, що висловлення вчителями конструктивної критики сприяє кращому розумінню наданої інформації та як наслідок – покращенню освітніх результатів.

Науковий інтерес у контексті дослідження становлять концептуальні записки Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) «Навчальний компас 2030», представлені в 2019 році [12]. У зазначених концептуальних записках запропоновано цілісне бачення того, які компетентності й навички 21 століття будуть потребувати здобувачі освіти для успішної самореалізації в особистісному житті й професійній діяльності в 2030 році й у подальшому. Під навичками розглядають «здатність особистості виконувати певні види діяльності та відповідально застосовувати набуті знання для досягнення визначених цілей» – *переклад надано в авторській редакції* [12, с. 86]. Відповідно до класифікації, наданої в концептуальних записках «Навчальний компас 2030», навички 21 століття структуровано в три групи, а саме: когнітивні й метакогнітивні навички (критичне мислення, креативне мислення, уміння вчитися протягом життя й саморегуляція); соціально-емоційні навички (емпатія, самоефективність, відповідальність і здатність до колаборації); практичні й фізичні навички (у тому числі й навички застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій і цифрових пристроїв) [12]. Зазначимо, що критичне мислення також входить до складу навичок 21 століття, виокремлених у цьому документі.

У 2019 році Дитячий фонд Організації Об'єднаних націй представив документ «Комплексна рамкова модель життєвих навичок», який було розроблено Дитячим фондом Організації Об'єднаних націй [13]. У документі особливу увагу приділено життєвим навичкам, необхідним молодому поколінню задля «забезпечення власного захисту від численних негативних соціальних впливів і формування в них здатності протистояти моделям ризикованої поведінки» – *переклад*

надано в авторській редакції [13, с. 3]. Життєві навички, які є підґрунтям ментального благополуччя молодого покоління, визначено як «сукупність умінь, ставлень і соціально-емоційних навичок, які забезпечують здатність особистості навчатися, приймати виважені рішення, реалізовувати свої права, вести здоровий і продуктивний спосіб життя, а також виступати активним суб'єктом суспільних змін» – *переклад надано в авторській редакції* [13, с. 7]. Відповідно до запропонованого визначення, життєві навички «покликані розширювати можливості особистості та забезпечувати її здатність активно долучатися до подолання соціальної нерівності задля ведення більш усвідомленого й ініціативного життя в особистісному, соціальному й громадському вимірах, а також набуття контролю над власним життям» – *переклад надано в авторській редакції* [13, с. 8]. Усі життєві навички класифіковано за трьома групами, а саме: фундаментальні навички (читацька й математична грамотність, цифрові вміння), наскрізні / гнучкі навички (комунікативність, креативність, здатність розв'язувати проблеми, емпатія, повага до різноманіття й критичне мислення) і професійно важливі навички (навички, які є специфічними для здійснення певної професійної діяльності) [13, с. 8].

У 2021 році експертами Дитячого фонду Організації Об'єднаних націй (United Nations International Children's Emergency Fund) було представлено наступний документ для обговорення – «Значення розвитку наскрізних навичок у Латинській Америці та Карибському басейні» – *переклад надано в авторській редакції* [14]. У документі представлено ще одну класифікацію навичок, необхідних працездатному населенню для успішного особистого життя й працевлаштування в 21 столітті. Так, відповідно до цієї класифікації, усі навички для успішного особистісного життя і працевлаштування в 21 столітті виокремлено в такі групи: базові, наскрізні, професійно важливі й цифрові. У контексті нашого дослідження, на особливу увагу заслуговують наскрізні навички, оскільки їх упевнене застосування в різних робочих і соціальних середовищах надає молодому поколінню більш ефективно адаптуватися до різних життєвих ситуацій (у тому числі й вчитися протягом життя й виявляти активну громадянську позицію). Як зазначено в цьому документі, на сьогодні поняття «гнучкі / м'які навички» ототожнюють з такими поняттями, як «життєві навички», «наскрізні навички», «соціально-емоційні навички» і «навички 21 століття», що може призводити до неузгодженості поняттєво-категорійного апарату й до певних ускладнень під час реалізації національних політик в галузі освіти в різних країнах світу [14]. З огляду на визначені в документі напрями розвитку наскрізних навичок, до якого віднесено когнітивний, інструментальний, особистісний і соціальний, запропонована класифікація включає наступні наскрізні навички: критичне мислення, креативність і здатність розв'язувати проблеми (когнітивний напрямок); співпраця, вміння вести переговори, здатність приймати рішення (інструментальний напрямок); самоконтроль, стійкість, комунікація (особистісний напрямок); повага до різноманіття, емпатія, включе-

ність (соціальний напрямок) [14, с. 7–8]. Переконливим положенням, викладеним у документі, є також і те, що повне розкриття й реалізацію потенціалу молодого покоління в дорослому житті забезпечує якісна дошкільна й загальна середня освіта. Водночас, пріоритетною є увага саме до якості й важливості загальної середньої освіти, оскільки вона визнана ключовим чинником формування й розвитку в дітей шкільного віку тих наскрізних навичок, яких вони не набули протягом перших років життя, але які будуть відігравати важливу роль для їхньої успішної самореалізації в майбутньому.

У матеріалах міжнародної освітньої організації “Reboot Foundation” зазначено, що критичне мислення, яке виявляється через соціально значущий вплив особистості на життя сучасного суспільства, є однією з найважливіших навичок 21 століття [15]. Формування і розвиток критичного мислення в здобувачів загальної середньої освіти, що пов’язане зі складними когнітивними процесами, сприяє їхній здатності здійснювати рефлексію освітньої діяльності й об’єктивно оцінювати власні досягнення.

Висновки. Отже, здійснений у дослідженні аналіз експертно-аналітичних матеріалів міжнародних організацій показує, що на сьогодні існують різні підходи до класифікації гнучких / м’яких навичок (soft skills). Проте, однією з таких навичок, на важливості формування і розвитку якої наголошується в усіх проаналізованих експертно-аналітичних публікаціях, є критичне мислення. Так, у багатьох експертно-аналітичних матеріалах міжнародних організацій поняття «гнучкі / м’які навички» ототожнюють із такими поняттями, як «життєві навички», «наскрізні навички», «соціально-емоційні навички» і «навички 21 століття», що може призводити до неузгодженості поняттєво-категорійного апарату й до певних ускладнень під час реалізації національних політик в галузі освіти в різних країнах світу. Інтеграція традиційного академічного навчання з соціально-емоційним навчанням, що передбачає застосування інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі, забезпечує ефективну підготовку здобувачів освіти різного рівня (у тому числі й здобувачів загальної середньої освіти) успішного особистого життя й майбутньої продуктивної професійної діяльності в умовах цифрового суспільства. До провідних тенденцій сучасної міжнародної освітньої політики щодо розвитку критичного мислення в здобувачів освіти різного рівня (у тому числі загальної середньої освіти) відносимо визнання зазначеного дидактичного феномена однією з найважливіших гнучких / м’яких навичок (soft skills), яка відіграє важливу роль для їхньої успішної самореалізації в подальшій професійній діяльності; персоналізацію навчання; створення освітнього (навчального) середовища, яке забезпечує розкриття творчого потенціалу кожного здобувача освіти.

Література:

1. Петренко В. А. Огляд сучасних наукових теорій та підходів до формування критичного мислення у студентів закладів вищої освіти / В. А. Петренко // Педагогічні науки. – 2023. – № 101. – С. 67–73. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-11>

2. Вознюк О. Стратегії формування критичного мислення в контексті медіаосвіти. / О. Вознюк // Нові технології навчання. – 2023. – № 97. – С. 6–15. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.97.2023.97.01>
3. Жумбей М. М. Формування критичного мислення у студентів закладів вищої освіти / М. М. Жумбей, Л. М. Руснак, Т. С. Лагодич // Академічні студії. Серія «Педагогіка». – 2024. – № 4. – С. 17–22. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.3>
4. Усанова Л. Формування критичного мислення в системі компетентнісної підготовки фахівців. / Л. Усанова, І. Усанов, О. Штепа // Українська професійна освіта. – 2024. – № 16. – С. 48–55. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314293>
5. Удовиченко І. В. Формування критичного мислення в учнів старшої школи на заняттях з географії засобами інформаційно-комунікаційних технологій. / І. В. Удовиченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2018. – № 1(68). – С. 30–34.
6. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. / О. Пометун // Український педагогічний журнал. – 2018. – № 2. – С. 89–98. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/493>
7. Старжець В. Практичні заняття на уроках історії України як важливий чинник формування критичного мислення старшокласників. / В. Старжець // Український педагогічний журнал. – 2026. – № 1. – С. 169–178. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2026-1-169-178>
8. Другов М. Технологія розвитку критичного мислення учнів на уроках англійської мови в Новій українській школі. / М. Другов // Наукові записки БДПУ. Серія «Педагогічні науки». – 2020. – Вип. 2. – С. 193–200.
9. Vincent-Lancrin, S. et al. (2019), *Fostering Students' Creativity and Critical Thinking: What it Means in School*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/62212c37-en>.
10. WEF. (2015). *New Vision for Education: Unlocking Potential of Technology*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf
11. WEF. (2016). *New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf
12. OECD. (2019). *OECD future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030*. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf
13. UNICEF. (2019). *Comprehensive Life Skills Framework*. URL: <https://www.unicef.org/india/media/2571/file/Comprehensive-lifeskills-framework.pdf>
14. UNICEF. (2021). *The Importance of Transferable Skills Development in Latin America and the Caribbean. Discussion Paper*. URL: <https://www.unicef.org/lac/media/23011/file/ENG-Transferable-Skills-WEB.pdf>
15. Reboot-Foundation. (2025). *Teacher's guide – How to Teach Critical Thinking*. URL: http://reboot-foundation.org/wp-content/uploads/_docs/How_to_Teach%20Critical_Thinking.pdf.

References:

1. Petrenko, V. A. (2023). Ohliad suchasnykh naukovykh teorii ta pidkhodiv do formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Review of the current scientific theories and approaches to students' critical thinking formation at institutions of higher education]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 101, 67–73 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-11>
2. Vozniuk, O. (2023). Stratehii formuvannia krytychnoho myslennia v konteksti mediaosvity [Critical thinking formation strategies in the context of media education]. *Novi tekhnologii navchannia – New Learning Technologies*, 97, 6–15 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.97.2023.97.01>

3. Zhumbei, M. M., Rusnak, L. M., & Lahodych, T. S. (2024). Formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Formation of critical thinking in students of higher education]. *Akademichni studii. Seriiia «Pedahohika» – Academic Studies. Series “Pedagogy”*, 4, 17–22 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.3>
4. Usanova, L., Usanov, I., & Shtepa, O. (2024). Formuvannia krytychnoho myslennia v systemi kompetentnisnoi pidhotovky fakhivtsiv [Formation of critical thinking in the system of competence-based training of specialists]. *Ukrainska profesiina osvita – Ukrainian Professional Education*, 16, 48–55 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314293>
5. Udovychenko, I. V. (2018). Formuvannia krytychnoho myslennia v uchniv starshoi shkoly na zaniattiakh z heohrafii zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Critical thinking formation strategies in the context of media education]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti – Education and Development of Gifted Personality*, 1(68), 30–34 [in Ukrainian].
6. Pometun, O. (2018). Krytychne myslennia yak pedahohichnyi fenomen [Critical thinking as a pedagogical phenomenon]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 89–98 [in Ukrainian]. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/493>
7. Starzhets, V. (2026). Praktychni zaniattia na urokakh istorii Ukrainy yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia krytychnoho myslennia starshoklasnykiv [Practical lessons in ukrainian history classes as an important factor in developing critical thinking among senior school students]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 169–178 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2026-1-169-178>
8. Druhov, M. (2020). Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia uchniv na urokakh anhliiskoi movy v Novii ukrainskii shkoli [Technology of development of students' critical thinking at English lessons in New Ukrainian School]. *Naukovi zapysky BDPU. Seriiia «Pedahohichni nauky» – Scientific works of BSPU. Series: Pedagogics*, 2, 193–200 [in Ukrainian].
9. Vincent-Lancrin, S. et al. (2019), *Fostering Students' Creativity and Critical Thinking: What it Means in School*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/62212c37-en> [in English].
10. WEF. (2015). *New Vision for Education: Unlocking Potential of Technology* [in English]. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf
11. WEF. (2016). *New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology* [in English]. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf
12. OECD. (2019). *OECD future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030* [in English]. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf
13. UNICEF. (2019). *Comprehensive Life Skills Framework* [in English]. URL: <https://www.unicef.org/india/media/2571/file/Comprehensive-lifeskills-framework.pdf>
14. UNICEF. (2021). *The Importance of Transferable Skills Development in Latin America and the Caribbean. Discussion Paper* [in English]. URL: <https://www.unicef.org/lac/media/23011/file/ENG-Transferable-Skills-WEB.pdf>
15. Reboot-Foundation. (2025). *Teacher's guide – How to Teach Critical Thinking* [in English]. URL: http://reboot-foundation.org/wp-content/uploads/_docs/How_to_Teach%20Critical_Thinking.pdf

Дата першого надходження статті до видання: 13.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.05.2026